

Front Cover

Back Cover

Title Page

Nga Huarahi Whakahaere O Te Kooti Whenua Maori. Wellington: By Authority: George Didsbury, Government Printer. 1890.

Onero, Kawana.

Notemea i runga i nga tikanga o "Te Ture Kooti Whenua Maori, 1886," me "Te Ture Whakatikatika, 1888 i te Ture Kooti Whenua Maori, 1886," me "Te Ture Whakatikatika i Nga Ture Kooti Whenua Maori, 1889," i meingatia hei ture ka whai mana te Tumuaki o te Kooti Whenua Maori, i runga i te whakaae a te Kawana i roto i tona Kaunihera, ki te whakatakoto huarahi whakahaere i ia wa i ia wa mo nga nohoanga, mo nga mahi, mo nga tauira, me nga whakahaere o te Kooti, mo nga tangata katoa hoki e mahi ana i raro i te mana o te Ture kua whakahuatia tuatahitia i runga ake nei, mo te whakarite hoki i nga moni e tika ana kia utua i raro i nga tikanga o taua Ture mo te wa me te huarahi e utua ai aua moni, mo te tono hoki e tino utua ai aua moni; me te hanga i etahi atu huarahi whakahaere hei whakarereke hei whakakore atu ranei i enei:

No reira ko Ahau ko Hiu Karena Heta Mete te Tumuaki o taua Kooti i raro i te mana kua whakataua nei e aua Ture ki ahau ka whakakore atu nei i nga huarahi whakahaere katoa e mana nei inaianei a ka hanga i nga huarahi whakahaere e whai ake nei.

NGA HUARAHU WHAKAHAERE.

- I roto i enei Huarahi whakahaere—
"Ko Taua Ture" ko "Te Ture Kooti Whenua Maori, 1886."
"Taua Ture Whakatikatika (1888)" ko "Te Ture Whakatikatika 1888 i te Ture Kooti Whenua Maori 1886."
"Taua Ture Whakatikatika (1889)" ko "Te Ture Whakatikatika i nga Ture Kooti Whenua Maori, 1889."

Nga Rehita.

- Me tuhi he pukapuka rehita i ia Takiwa, a ko nga tono katoa ki te Kooti me tuhi e te Kai Rehita ki roto i taua pukapuka i te ra tonu e tae atu ai ki tana Tari.
- Me tuhi te rehita o ia Takiwa i runga i te ahua e whakaritea ana e te Tumuaki.
Ko nga whakahaere katoa mo tetahi tono, mo te whenua ranei i pa ai taua tono me tuhi i ia wa i ia wa i roto i te rehita.

Nga Tono.

- Ko nga tono katoa ki te Kooti me tuku ki te Kai Rehita o te Takiwa i takoto ai te whenua, mehemea he tono mo tetahi whenua, a me tuku ki te Kai Rehita o te Takiwa i noho ai te kaitono, mehemea he tono mo etahi taonga.
Ko nga tono whakawa Tuarua me nga tono i raro i tekiona 13 o taua Ture Whakatikatika (1889) me tuku ki te Tumuaki.

Me tuhi e nga Kaitono o ratou ingoa ki nga tono.

- Me tuhi e te kai-tono tona ingoa, me tuhi ranei te tangata e whakamana ana e ia tona ingoa ki nga tono katoa e tukua ana ki te Kooti ki te Tumuaki ranei. Ki te tu tetahi tangata hei kai whakahaere mo tetahi atu tangata me tuku atu e ia ki te Tumuaki ki te Kai Rehita ranei te pukapuka i tuhia e taua tangata hei whakamana i a ia. Ka ahei te tangata te whakamana i tetahi kai whakahaere mona hei whakahaere i tetahi mea motuhake, hei whakahaere ranei i ana mahi katoa. Ko te pukakuka whakamana i te kai whakahaere ki te mahi i nga mahi katoa a te tangata nana i tuku taua mana, ka kiia e whai mana tonu ana taea noatia te wa e whakakorea ai e te tangata nana i tuhi katahi ka kore te mana o taua pukapuka.
- Ko ia tono me ia pukapuka whakamana, penei me enei kua whakahuatia i runga ake nei, e meatia ana e tukuna ana ranei e tetahi Maori, mehemea kahore i tuhia ki te reo Maori, me tuhi e tetahi Kaiwhakamaori whai raihana ki runga ki taua pukapuka, tona kupu whakaatu i ata whakamaramatia atu e ia ki te Maori

nga tikanga o taua tonu o taua pukupuka tuku mana ranei i te mea kahore ano i tuhia e ia tona ingoa ki taua pukupuka.

- Ko te ingoa o ia Maori e tuhia ana ki ia tonu whakawa tuarua tonu wewete here ranei me tuhi ki te aroaro o tetahi Tiati, Kai Rehita o te Kooti, Kaiwhakawa, J.P.; Roia o te Hupirimi Kooti, Kaiwhakamaori whai raihana ranei.

Nga Whakawa Take.

- Ko te tonu whakawa take i raro i tekiona 17 o taua Ture me tuhi ki te ahua kua tohungia ki te nama tahi i te Kupu Apiti ki tenei. Mehemea kahore ano i ruritia te whenua me apiti atu ano he tonu kia tukua he mana ki tetahi kai-ruri kia haere ia ki runga i te whenua ruri ai.
- Mehemea kahore i takoto katoa i roto i te takiwa kotahi tetahi poraka e tonoa ana kia whakawakia engari i eke atu tetahi wahi o taua poraka ki tetahi atu takiwa ki etahi atu takiwa ranei, hei reira me tuku atu e te Kai Rehita i tae atu ai te tonu ki a ia, he pukapuka ki te Tumuaki he mea kia whakaaturia e te Tumuaki te takiwa e rehitatia ai taua tonu.
- Ka ahei te ahua i tohungia nei ki te nama rua i te Kupu Apiti ki tenei hei tonu ma te Kawana i raro i tekiona nama 18 o taua Ture.
- Ko nga Ota tarewa i raro i tekiona 20 o taua Ture me tuhi i runga i te ahua kua tohungia nei ki te nama toru i roto i te Kupu Apiti ki tenei.
- Ko te Ota o te Kooti i runga i te whakawakanga take whenua me rite ki te ahua kua tohungia nei ki te nama wha i roto i te Kupu Apiti ki tenei.
- Ko te whakahaunga i raro i tekiona 12 o taua Ture Whakatikatika (1888) me tuhi i runga i te ahua nama rima i roto i te Kupu Apiti ki tenei.

Roherohe.

- Ko te tonu whakawa roherohe a te tangata Maori i uru ki te whenua me tuhi i runga i te ahua kua tohungia nei ki te nama ono, a ko te tonu a tetahi tangata e hara nei i te Maori me tuhi i runga i te ahua nama whitu i te Kupu Apiti ki tenei.
- E kore te tonu roherohe i tetahi whenua e puritia ana i raro i te Memoria i te Tiwhikete whakamaharatanga take ranei i raro i nga tikanga o tetahi Ture e pa ana ki nga Whenua Maori, e whakawakia i te mea kahore ano i whakaputaina e te Kooti taua Memoria Tiwhikete ranei, engari kia whakaputaina katahi ka ahei. Mehemea kua wehea tetahi whenua i raro i nga tikanga o "Te Ture Wehewehe Whenua Maori, 1882," i roherohe ranei i raro i taua Ture, e kore e wehea ano tetahi wahi o taua whenua kua roherohe ra kia puta ra ano te Karauna Karaati te Tiwhikete ranei i raro i te Ture whakawhiti whenua katahi ano ka ahei.
- I mua atu o te nohoanga o te Kooti hei whakawa i tetahi tonu roherohe whenua e puritia ana i raro i te Karauna Karaati, i rehitatia ranei i raro i nga tikanga o tetahi Ture Whakawhiti Whenua, ma te Kai Rehita e titiro mehemea kua rehitatia i te Tari Rehita whenua o te Takiwa, i te Tari Rehita Tiiti ranei etahi pukapuka tuku i taua whenua, a mehemea kua oti te rehitatia etahi pukapuka pera me whakapiri e ia ki te tonu he rarangi whakaatu i aua tuku.
- Mehemea kahore i kotahi anake engari i maha atu nga tonu whakawa roherohe mo te whenua kotahi, ka tika kia whakapiritia te rarangi kua kiia i runga ake nei ki te mea kotahi o aua tonu ahakoa ko tewhea ranei, engari me tuhi te kupu whakaatu mo taua rarangi ki era atu tonu katoa.
- Me tuhi te Ota roherohe ki runga i te ahua nama waru nama iwa ranei i roto i te Kupu Apiti ki tenei, kei te ahua o te whakataunga te tikanga.
- Ka ahei te tuhi te Ota riihi i runga i te ahua nama kotahi tekau i roto i te Kupu Apiti ki tenei, engari ka ahei ano te whakaputa Ota motuhake mo ia wahi o te whenua e roherohe ana.

Nga paanga o ia tangata.

- Ka ahei te tuhi nga tonu i raro i tekiona 42 o taua Ture i runga i tetahi o nga ahua kua tohungia ki te nama kotahi tekau ma tahi i roto i te Kupu Apiti ki tenei.
- Ko nga Ota whakatau i nga hea i nga paanga ranei o ia tangata i roto i tetahi whenua, mehemea kahore i whakaaturia i roto i tetahi atu Ota ka ahei te tuhi i runga i te ahua nama tekau ma rua i roto i te Kupu Apiti ki tenei. Ko aua hea, paanga ranei o ia tangata ka ahei te whakarite i roto i te Ota o te Kooti i runga i nga wawahanga o te whenua katoa, i te wawahanga ranei o nga moni utu mo te whenua, a ka ahei ranei te whakarite i nga eka mo ia tangata, kei te Kooti e whakaputa ana i te Ota te tikanga.

Whakatu riwhi tupapaku.

- Ko nga tono mo tetahi tiwhikete i raro i nga tekiona 45, 47, me 48 o taua Ture ka ahei te tuhi i runga i te ahua nama tekau ma toru i roto i te Kupu Apiti ki tenei mehemea e pa ana taua tono ki tetahi whenua, a ki te ahua nama tekau ma wha mehemea he taonga.
- Ko te tiwhikete i raro i tekiona 45 o taua Ture me tuhi i runga i te ahua nama tekau ma-rima i roto i te Kupu Apiti, ki tenei a ko te tiwhikete i raro i nga tekiona 47 me 48 me tuhi i runga i te ahua nama tekau ma-ono.
- Ka hoatu e te Kai Rehita te tiwhikete, te Ota whakatu riwhi tupapaku ranei ki te tangata e tika ana ki te tango, ina pahure nga marama e toru i muri mai i te ra i whakataua ai taua tiwhikete Ota ranei, otira ki te tonoa he whakawa tuarua kia whakakorea atu kia whakawakia ano ranei taua tono katahi ka hoatu.
- Ki te tono atu tetahi tangata ki te Kooti mo tetahi Ota i raro i tekiona 9 o taua Ture Whakatikatika (1889) me ata whakamarama atu e ia ki te Kooti kahore i neke ake i te £200 te utu o nga taonga o te tangata i te wa i mate ai ia.
- Ka ahei te Kooti, mehemea e mahara ana te Kooti e tika ana, ki te tono ki tetahi tangata i whakaturia hei whakahaere taonga i raro i tekiona 9 o taua Ture Whakatikatika (1889) i roto i tetahi wa e whakaritea ana e te Kooti i te wa i whakaputaina ai te Ota i raro i taua tekiona, ki te rehita i roto i te Tari o te Kai Rehita tetahi pukapuka whakaatu i nga tikanga katoa o tana whakahaere i aua taonga, a me whakauru hoki ki taua pukapuka nga wa me te nui hoki o nga moni i puta mai ki a ia me nga moni i utua atu e ia. Ka ahei te whakarua atu te wa i whakaritea ra te whakahoki iho ranei i ia wa i ia wa i runga i ta te Kooti i mahara ai e tika ana.
- I mua o te hoatutanga o tetahi Ota i raro i tekiona 9 o taua Ture Whakatikatika (1889) ki tetahi tangata e whakamana ana e taua Ota ki te whakahaere i nga taonga o tetahi tupapaku Maori, ka ahei te Kooti, mehemea e mahara ana te Kooti e tika ana ki te tono ki taua tangata kia tuhia e ia tetahi pukapuka i runga i te ahua nama tekau ma whitu i roto i te Kupu Apiti, a kia rapua hoki e ia kia kotahi kia maha atu ranei nga tangata hei tuara mona, he mea kia mohiotia ai ka tika te whakahaere i aua taonga.
- Ko te Ota i raro i tekiona 9 o taua Ture Whakatikatika (1889) ka ahei te tuhi i runga i te ahua nama tekau ma waru i roto i te Kupu Apiti engari e kore e tukua taua Ota ki te tangata e tika ana ki te tango, kia tino marama ra ano te Kai Rehita kua utua katoatia nga tiuti kotahi ka tika te hoatu.
- Mehemea kua mahia he wira i raro i nga tikanga o tekiona 9 o "Te Ture Whakatikatika 1889 i te Ture Whakawhiti Whenua 1885," a kahore i tuhia i muri iho etahi kupu Ohaki hei whakakore hei whakarere ke ranei i taua wira, e kore e puta he tiwhikete he Ota whakatu riwhi tupapaku ranei, mo te whenua, mo te hea, mo te paanga ranei o te tangata nana te wira i roto i tetahi whenua i wirangia i roto i te wira, engari kia kore e whakaaetia e tetahi Kooti whai mana taua wira katahi ka puta.
- Me whakapiri atu e te Kai Rehita ki ia tono Ota whakatu riwhi tupapaku mo tetahi whenua he pukapuka whakaatu mehemea i uru te tupapaku ki te whenua i tonoa nei, a mehemea ranei kua whakaputaina he Ota i mua atu mo tana paanga ki taua whenua.

Wetekanga Here.

- Ka tu te Kooti uiui i raro i tekiona 17 o taua Ture Whakatikatika (1889) i runga anake i te tono a te Kawana a te Minita mo te Taha Maori ranei.
- Ko te tono kia whakakorea kia whakarereketia ranei etahi kupu here i raro i tekiona 6 o taua Ture Whakatikatika (1888) me tuhi i runga i te ahua nama tekau ma iwa i roto i te Kupu Apiti ki tenei.
- Ko te Ota whakakore whakarereke ranei i etahi tikanga here i raro i te tekiona kua whakahuatia i runga ake nei me tuhi i runga i te ahua nama rua tekau i roto i te Kupu Apiti ki tenei.

Panuitanga o nga tono me nga Nohoanga o te Kooti.

- Ki te kore e puta etahi tino kupu tohutohu, me tuhi nga panuitanga mo nga tono me nga nohoanga o te Kooti i runga i te Ahua nama rua tekau ma tahi i roto i te Kupu Apiti, a ka whakauru ai ki te *Kahiti* i roto i te reo Maori. Ko nga panuitanga mo nga tono roherohe me nga wetekanga here me whakauru ano hoki ki te *Gazette* engari me reo pakeha.
- Ka tukua te kape o taua panuitanga ki roto i te poutapeta ki ia kai tono i panuitia ai o ratou tono. A ka ahei ano hoki te tuku he kape ki etahi atu tangata hei tuwha hei aha ranei, mehemea e mahara ana te Tumuaki e tika ana kia peratia.
- Ko te Ota o te Tumuaki hei whakarite i te wa me te kainga hei nohoanga mo te Kooti me tuhi i runga i te ahua nama rua tekau ma rua i roto i te Kupu Apiti. Ko te ota whakaneke atu i te nohoanga o te Kooti,

me tuhi i runga i te ahua nama rua tekau ma toru.

Ko te Ota o te Tumuaki hei whakaneke atu i te nohoanga o tetahi Kooti i te mea kahore ano i tae ki te ra i whakaritea ai hei tuwheratanga, me panui i runga i te tikanga e whakaritea ana e te Tumuaki.

- Mehemea ka nukuhia te Kooti e te Tiati whakahaere i te mea kua tuwhera ka mana taua nukuhanga mehemea ka tuhia te whakaaturanga i roto i te pukapuka o te Kooti.
- Mehemea ka nukuhia e te Tumuaki tetahi Kooti i te mea kua tuwhera a i te mea hoki kahore ia e noho ana hei Tiati mo taua Kooti, me panui i runga i te tikanga e whakaritea ana e ia.
- Ma te Kai Rehita e tuku atu nga tono katoa e panuitia ana kia whakawakia i tetahi nohoanga o te Kooti, me nga mapi me era atu pukapuka katoa e pa ana ki aua tono, me te kape hoki o te panuitanga, ki te Tiati o taua Kooti, a ma taua Tiati e rapu he ateha, ka haere atu ai raua ki te Kooti a te wa a ki te kainga hoki i whakaritea, ki reira whakarongo ai whakatau ai i nga mea e whakatakotoria tikatia ana ki o raua aroaro.
- Ma te Tumuaki e whakatu te karaka me te kaiwhaka-maori mo te Kooti.
- Ko nga panuitanga whakaatu i etahi atu mahi ma te Kooti, apiti atu ki era i kahititia i te tuatahi, me panui ki te *Kahiti* i ia wa, i ia wa me panui ranei i runga i te tikanga e whakaritea ai e te Tumuaki. Ko aua panuitanga me tuhi i runga i te ahua nama rua tekau ma wha i roto i te Kupu Apiti ki tenei.

Ka tika kia kaua te Tumuaki e whakaae kia panuitia taua tu panui mehemea ka kore e utua e nga kai-tono ki te Rehita he moni hei whakaea i nga moni e pau ana mo te perehitanga me te tuwhanga o aua panuitanga.

- I raro i te mana o enei tikanga whakahaere ma te Kooti e titiro te tika te he ranei o nga panuitanga.

Te Tiati Whakahaere.

- Mehemea kahore i kotahi anake Tiati mo tetahi Kooti engari i maha atu, ko te Tiati o ratou i whakaturia wawetia te Tiati whakahaere i te Kooti.

Te Whakahaerenga o nga Whakawa.

- Mehemea kahore i kotahi anake te tono whakawa putake whenua engari i maha atu ma te Kooti e whakatau ko tewhea ranei o nga kaitono e kiia ko te kaitono i te whakawakanga o te kereeme.
- Ka tu he whakawa putake whenua, me matua whakaatu e te kaitono tona keehi ki te Kooti engari e kore e tika kia pataitia ia e te kaitawari e te kai whakahe ranei. Ki te marama te Kooti ki te keehi o te kaitono, katahi ka tu te kaitawari te kai whakahe ranei ki te whakahaere i tona keehi. Mehemea i maha atu i te kotahi nga kaitawari nga kaiwhakahe ranei, nga huihuinga tangata tawari whakahe ranei, ma te Kooti e whakarite te wa e karangatia ai o ratou keehi. Ka mutu nga keehi o ia kaitawari o ia kaiwhakahe ranei, katahi te kaitono ka tino whakahaere i tana keehi tae noa ki te mutunga; hei reira ka ahei ia kaitawari te whai korero ki te Kooti i runga ano i te tikanga i karangatia ai o ratou keehi a ka tika hoki kia whai korero whakautu te kaitono mo aua korero.
- Ka ahei te Kooti mehemea e mahara ana te Kooti e tika ana i te wa e whakawakia ana tetahi keehi, ki te tono ki ia kaiwhakahaere ki tetahi ranei o nga kaiwhakahaere o nga tangata i te aroaro o te Kooti, kia tukua atu ki te Kooti he rarangi ingoa o nga tangata katoa e kii ana e whai paanga ana ratou ki te whenua ki tetahi wahi ranei o te whenua i runga i te take e whakahaerengia ana e ia.
- Ko te tu whakahaere i etahi atu mea ma te Kooti e whakarite.
- Ki te kore te Kooti e whakaae ki te whakatau i tetahi tono me tuhi e te Tiati whakahaere o te Kooti tona ingoa ki etahi kupu whakaatu poto i nga take i kore ai te Kooti e whakaae ki te whakatau.
- Me tuhi ki runga ki ia mapi pukapuka ranei e tukuna ana ki te aroaro o te Kooti he kupu whakaatu i te ingoa o te tangata nana i tuku me te ra i tukuna ai. Me tuhi e te Tiati whakahaere o te Kooti tona ingoa ki raro i aua kupu.
- E kore e tika kia hanga e tetahi tangata he kape o tetahi mapi e tukuna ana ki te aroaro o te Kooti i runga i tetahi whakawakanga. Me matua whakaae te Tiati whakahaere o te Kooti katahi ka tika.

Nga Kai Whaaki Korero.

- Ka tika kia tuhia nga hamene ki nga kai whaaki korero i runga i te ahua nama rua tekau ma rima i roto i te Kupu Apiti ki tenei, engari kaua e neke atu i nga tangata tokowha i roto i te hamene kotahi.
- Me tuku tonu atu te hamene ki te ringa o te tangata i hamenetia; otira ka ahei tetahi Tiati i runga i tetahi take tika e whakaaturia ana ki a ia, te whakahau kia tukua atu te hamene i runga i tetahi atu huarahi, e mahara ai ia ka rongu te kai whaaki korero i hamenetia ra kua puta taua hamene. Ko te hamene ki tetahi kai whaaki korero kia whakaaturia e ia he take e kore ai e tika kia whainatia ia i raro i tekihana nama 3 o taua Ture Whakatikatika (1889) me tuku tonu atu ki te ringa e te tangata e hamenetia ana.

- Ka tika kia tukua atu ki te ringa o te tangata e hamenetia ana he kape o te hamene kua oti te hiiri ki te hiiri o te Kooti otiia kahore he tikanga e whakaaturia atu ai te tino hamene.
- Me tuku atu e te kai kawe hamene te hamene tuturu ki te Tiati nana i haina taua hamene, engari me matua tuhi e taua tangata ki runga i te hamene he kupu whakaatu i te ahua o tana tukunga atu i te kape o te hamene ki te tangata i hamenetia me te wa hoki me te kainga i tukua ai ka tuhi ai i tona ingoa me te ingoa o tana kainga tuturu.
- Ko te hamene ki te tangata kia whakaaturia e i a he take e kore ai e tika kia whainatia ia, me te Ota tuku i te tangata ki te whareherehere i raro i tekihana nama 3 o taua Ture Whakatikatika (1889), ka ahei te tuhi i runga i nga ahua nama rua tekau ma ono, me rua tekau ma whitu i roto i te Kupu Apiti ki tenei.
- Ka ahei te whakaae kia utua ki nga kai whaaki korero nga moni e mau nei te whakaaturanga a roto i te Kupu Apiti ki tenei.

Nga Whakawa Turua.

- Me tuhi ki roto i nga tono whakawa tuarua he kupu whakaatu poto i nga putake i tonoa ai te whakawa tuarua.
- Ka ahei te Tumuaki te tono atu ki te kai tono whakawa tuarua kia whakaaturia ano e ia etahi atu putake marama e tika ai tana tono.
- E kore e tuwhera wawe te Kooti uiui i nga tikanga o tetahi tono whakawa tuarua engari kia pahemo ra ano nga marama e toru i muri i te whakataunga e tonoa ana kia whakawakia tuaruatia katahi ka tika kia tu.
- Ko nga panuitanga whakaatu i nga tuunga o nga Kooti uiui mo nga tono whakawa tuarua ka ahei te tuku i runga i nga tikanga e whakahaua ana e te Tumuaki.
- Ko te Ota whakahau i tetahi whakawa tuarua, whakakore ranei i taua tu whakawa ka ahei te tuhi i runga i te ahua nama rua tekau ma waru i roto i te Kupu Apiti ki tenei. Me panui ano aua Ota i roto i te *Gazette* me te *Kahiti*, me panui ranei i runga i nga tikanga e whakahaua ana e te Tumuaki i ia wa i ia wa. I te mea kahore he kupu tohutohu me panui i runga i te ahua nama rua tekau ma iwa i roto i te Kupu Apiti ki tenei.
- Ko te Ota e whakataua ana i runga i te whakawa tuarua ka ahei te tuhi i runga i te ahua nama toru tekau i roto i te Kupu Apiti ki tenei.

Nga Ruuri.

- Ko te tono kia whakamana tetahi kai ruuri i raro i te kiona 89 o taua Ture, mehemea kahore i tonoa e te Kawanatanga, mo te taha ranei ki te Kawanatanga, ka ahei te tuhi i runga i te ahua nama toru tekau ma whitu i roto i te Kupu Apiti ki tenei. Ka ahei ano te tuku taua mana i runga i te ahua nama toru tekau ma waru i roto i te Kupu Apiti, i runga i te tono o tetahi taha anake, otiia ka ahei tetahi Tiati mehemea e mahara ana ia e tika ana, te whakahau kia panuitia te whakaaturanga o tetahi tono i roto i te *Kahiti*, kia panuitia ranei i runga i tetahi atu huarahi e tika ana mo te tono e whakahaerea ana.

Te Mahi Whakahaere.

- E kore e tika kia tu noa atu tetahi tangata e hara nei i te roia, i roto i te Kooti hei kai whakahaere mo tetahi atu tangata, mehemea kahore i whakaputaina atu he raihana ki a ia e te Tumuaki i runga i te ahua nama toru tekau ma iwa i roto i te Kupu Apiti, hei whakamana i a ia ki te mahi pera.
- E kore te tikanga i runga ake nei e pa ki nga Maori tuturu engari ki nga hawhe-kaihe me o ratou uri a e kore hoki e pa ki tetahi tangata e tu ana hei kai whakahaere mo tana wahine, mo tana taane, mo ana matua mo ana tamariki ranei.
- Me tuhi he rehita whakaatu i nga tangata i tukua ai he raihana ki a ratou a me panui o ratou ingoa ki te *Gazette* me te *Kahiti* i ia wa i ia wa.
- Ka mana nga raihana mo te tau kotahi a ka mutu hoki te mana o aua raihana i te 31 o nga ra o Tihema i ia tau i ia tau.
- Ka ahei te whakakahore i te mana o te raihana i nga wa katoa.

Nga Utu mo nga Whakawakanga.

- Ko te Ota whakatau i te utu mo nga whakawakanga ka ahei te tuhi i runga i te ahua nama wha tekau i roto i te Kupu Apiti ki tenei.

Nga Utu ki te kooti.

- Ka whakapumautia inaianei ko nga moni i roto i nga rarangi utu e piri nei ki tenei nga moni e tika ana kia utua i raro i aua Ture, otira ka ahei tetahi Tiati o te Kooti te whakakore atu i aua moni ki te whakahoki iho ranei mehemea ka mahara ia e tika ana kia peratia.
- Ko te moni e tika ana kia utua i raro i aua Ture mehemea kahore e utua ana, me kii he nama aua moni ki te Karauna na nga tangata, na te hunga ranei e whai tikana ana ki te mahi i tika ai kia utua aua moni, a me utu aua moni i te wa e whakaritea ana e te Kooti e tetahi Tiati ranei.
- Ka ahei te Kooti, tetahi Tiati, Kai Rehita ranei o te Kooti te kii e kore e whakaaetia kia mahia e ia tetahi mahi e pa ana ki tetahi whenua e tika ai kia utua etahi moni mo taua whenua, engari kia ea ra ano aua moni katahi ka ahei.
- Me tuhituhi e te Tiati i te taha o ia ota te nui o nga moni e tika ana kia utua mo taua ota a me whakaatu ano hoki te nui o nga moni kua utua.
- Me tuhi e ia Tiati he kaute o nga moni e tika ana kia utua mo nga mea i mahia i tona aroaro a i te paunga o nga ra o ia marama me tuku atu e ia he kape o taua kaute ki te Kai tiaki i nga moni o te Kawanatanga, ki te Kai Rehita hoki o ia Takiwa i takoto ai te whenua i puta mai ai aua moni, a me whakaatu hoki i roto i te kaute nga moni kua utua.
- Ko nga moni e tika ana kia utua mo tetahi whakawa i roto i te Kooti ka tika ano hoki kia utua mo nga uiuinga i te Kooti i te mea e puare ana ki te katoa i runga i te tono whakawa tuarua i runga hoki i te tono i raro i tekiona 13 taua Ture Whakatikatika (1889).

Oatitanga.

- Ko te kupu oati i raro i tekiona 13 o taua Ture Whakatikatika (1889) ka ahei te tuhi i runga i te ahua nama wha tekau ma tahi i roto i te Kupu Apiti ki tenei.

Kupu tuku atu ki te Hupirimi Kooti.

- Ko te Ota tuku kupu ki te Hupirimi Kooti i raro i Wahi IX. o taua Ture ka ahei te tuhi i runga i te ahua nama wha tekau ma rua i roto i te Kupu Apiti ki tenei.

Warati tuku tangata ki te Whareherehere.

- Ko te warati tuku tangata ki te whareherehere i raro i tekiona 4 o taua Ture Whakatikatika (1889) ka ahei te tuhi i runga i te ahua nama wha tekau ma toru i roto i te Kupu Apiti ki tenei.

Nga Kia Tiaki.

- Ko te Ota whakatu Kai Tiaki i raro i "Te Ture Whakahaere mo nga Whenua kua Tuturu ki nga Maori 1888," me tuhi i runga i te ahua nama wha tekau ma wha i roto i te Kupu Apiti ki tenei.

Nga Ahua.

- I nga meatanga i whakahaua ai i whakamana ai ranei kia tuhia nga ahua i roto i te Kupu Apiti ki tenei, ka ahei te whakarereke etahi o nga kupu o aua ahua kia tika ai mo te keehi e mahia ana.

Nga Ahua.

AHUA NAMA 1, HUARAHU WHAKAHAERE 8.—TONO WHAKAWA PUTAKE WHENUA. Ki te Kooti Whenua Maori.

HE tono whakawa putake whenua

- Ko matou ko nga tangata kua tuhia nei o matou ingoa ki raro o tenei pukapuka, he tangata Maori e mea ana no matou, kei te whai paanga ranei matou, ki te whenua Maori e whakahuatia ana i raro nei; ka tono atu nei ki te Kooti Whenua Maori kia whakawakia te take ki taua whenua.
- Ko te ingoa o taua whenua ko i te takiwa o Ko nga rohe enei o te whenua
- Ko to matou Kainga kei

A ka tono atu hoki matou kia tukua atu he mana ki a kai ruri kia haere ia ki runga ki taua whenua ruri ai. He mea tuhi i te o nga ra o 189.

Na .

Me tuhituhi o koutou ingoa ki konei:

AHUA NAMA 6, HUARAHĪ WHAKAHAERE 14.—TONO ROHEROHE WHENUA.Ki te Kooti Whenua Maori.

Ko matou ko nga tangata Maori e mau nei o matou ingoa me a matou tohu i raro nei, etahi o nga tangata Maori no ratou te whenua e whakahuatia ana i raro nei, ka tono atu nei ki te Kooti Whenua Maori kia roherohea taua whenua.

Ko te ingoa o taua whenua ko

Ko taua whenua e puritia ana inaianei i raro i tetahi

Ko to motou Kainga kei

He mea tuhi i te o nga ra o , 189 .

Na .

Me tuhituhi o koutou ingoa ki konei:

AHUA NAMA 11, HUARAHĪ WHAKAHAERE 20.—TONO KIA WHAKATAUA NGA HEA O IA TANGATA.Ki te Kooti Whenua Maori.

Ko matou kua tuhia nei e matou o matou ingoa ki raro nei, he tangata Maori e mea ana, kei te whai hea, paanga ranei matou ia tangata ia tangata i roto i te whenua e mohiotia ana ko e puritia ana i raro i tetahi

Ka tono atu nei, kia rapua a kia whakataua hoki, te tikanga o te hea, te paanga ranei o ia tangata ia tangata nona taua whenua.

He mea tuhi i tenei o nga ra o , 189 .

Na .

Me tuhituhi o koutou ingoa i konei:

AHUA NAMA 13, HUARAHĪ WHAKAHAERE 22.—TONO KIA TU HE RIIWHI MO TE TANGATA MATE I ROTO I TETAHI WHENUA.Ki te Kooti Whenua Maori.

KIA mohio koutou. Ko tona Kainga kei i mate i te o nga ra o Na, he whenua ano tona ko, kei te takiwa o, kihai taua whenua i tukua e ia ki tetahi tangata. Na, he mea atu tenei naku ki a koutou, e whai take ana ahau ki taua whenua. Ko toku kainga kei e tata ana ki

No te o nga ra o , 189 .

Me tuhituhi to ingoa ki konei:

Na ,

Kai tono.

AHUA NAMA 14, HUARAHĪ WHAKAHAERE 22.—TONO MO NGA TAONGA O TE TANGATA MATE.KI TE KOOTI WHENUA MAORI.

KIA mohio koutou. Ko tona Kainga kei i mate i te o nga ra o Na, he taonga ano tona kei Niu Tireni. Na he mea atu tenei naku ki a koutou e whai take ana ahau ki aua taonga. Ko taku kainga kei e tata ana ki

No te o nga ra o , 189 .

Me tuhituhi tou ingoa ki konei:

Na ,

Kai tono.

AHUA NAMA 17, HUARAHĪ WHAKAHAERE 27.

KIA mohio nga tangata katoa i runga i enei whakaaturanga ko matou, , o , kua mau kua herea ki a , Rehita o te Kooti Whenua Maori mo te Takiwa o , mo nga moni £ , a he mea kia tika ai te utunga o aua moni ki taua , ki te Rehita ranei e tu ana i te wa e utua ia, ka tino here nei matou i a matou, me ia tangata o matou, me o matou uri, me o matou kai-whakahaere, me nga uri me nga kai-whakahaere o ia tangata o matou.

Notemea i runga i te ota o taua Kooti i whakaputaina i te o nga ra o i whakataua ka ahei a ki te whakahaere

i nga taonga o kua mate, mo nga tangata e tika ana kia tu hei riiwhi mo taua tupapaku.

Na ko te tikanga o nga kupu here kua tuhia i runga ake nei, ki te whakahaerea tikatia e nga tangata kua oti nei te here i runga ake nei, nga taonga o te tupapaku, i runga i te Ture i runga hoki i te huarahi i whakaritea i roto i tetahi ota, tiwhikete ranei o taua Kooti i whakaputaina mo ona taonga [a ki te tukua e ratou he kaute tika o taua whakahaeretanga a te o nga ra o i mua mai ranei o taua ra] hei reira ka kore atu tenei here engari ki te rereke ka mau tonu.

I tuhia i te o nga ra o i te aroaro o

Tiati o te Kooti [Roia o te Hupirimi Kooti, Kai-whakawa, J.P. ranei, Karaka o te Kooti Whakawa Tuturu, Pohimahita ranei.]

AHUA NAMA 19, HUARAHU WHAKAHAERE 32.—HE TONO UNU HERE.

Ko ahau [ko matou] kua tuhituhia nei toku [o matou ingoa], ingoa i raro nei te tangata nona [te nuinga o nga tangata no ratou], te whenua e mohiotia ana ko e puritia ana i raro i tetahi Karauna karaati [tiwhikete take] he mea tuhituhi i te o nga ra o , 18 .

Ka tono atu nei ki te Kooti ki te whakakore ki te whakarereke ranei nga here e mau ana i runga i taua whenua.

He mea tuhituhi i tenei te o nga ra o , 189.

Kua tuhituhia nei e taua tona ingoa i te aroaro o

Kai whakawa o te Kooti, Rehita o te Kooti, Kai Whakawa, Roia o te Hupirimi Kooti, Kai Whakamaori whai Raihana *ranei*.

AHUA NAMA 25, HUARAHU WHAKAHAERE 51.—HAMENE KI NGA KAI WHAAKI KORERO.

I ROTO I TE KOOTI WHENUA MAORI, O NUI TIRINI.

I te whenua e mohiotia ana ko , me te Ki a

HE hamene tenei ki a koe kia tae ake koe ki taua Kooti i , a te , o nga ra o i te o nga haora i te ki te whakapuaki korero i runga i taua take.

Inahoki taku tuhinga me te hiiri o te Kooti i tenei te , o nga ra o , 189.

Tiati.

TITIRO IHO KI TENEI.—Ki te kore koe e rongu ki tenei hamene ka tika kia whainatia koe ki nga moni e £20, a ki te kore e utua e koe aua moni ka tika kia tukua koe ki te whareherehere noho ai mo nga ra kotahi tekau ma-wha.

Nga kupu hei tuhi ki runga i te hamene.

Ko ahau kua tuhia nei toku ingoa ki raro iho nei, ara o nga Tiati o tetahi te Kooti Whenua Maori, ka whakahau ko tenei hamene mo toku

I tuhia i te , o nga ra o

Tiati.

Ko ahau kua tuhia nei toku ingoa ki raro iho nei ka kii tuturu i tukua e ahau tenei hamene ki a , i i te , o nga ra o , i te , o nga haora o te , a i whakaae ahau ki te hoatu ki a ia [i hoatu e ahau ki a ia] nga moni e £ hei utu i tana haerenga.

AHUA, NAMA 26, HARAHU WHAKAHAERE 55.—HAMENE KI TE KAI WHAAKI KORERO KIA WHAKAATU TAKE IA E KORE AI E TIKA KIA WHAINATIA IA.

I ROTO I TE KOOTI WHENUA MAORI, O NIU TIRENI.

I te whenua e mohiotia ana ko me te Ki a

HE hamene tenei ki a koe kia tae ake koe ki taua Kooti i a te o nga ra o , 189, i te o nga haora o te ki te whakaatu take e kore ai e tika kia whainatia koe, kia whakahaerea hoki tetahi atu tikanga o te Ture ki runga ki a koe, natemea i noho take kore atu koe kihai koe i tae ki te Kooti i i te o nga ra o , 189, i runga i te hamene i whakaputaina atu ki a koe e Tiati, a i tukua tonutia atu ki a koe i e i te o nga ra o 189, a kia mohio koe ki te kore koe e tae i runga i tenei hamene ka ahei tenei mea te whakatau i a koe e ngaro ana.

Inahoki taku tuinga me te hiiri o te Kooti i tenei te o nga ra o , 189.

Tiati.

AHUA NAMA 37, HUARAHĪ WHAKAHAERE 72.—TONO KIA TUKUA HE MANA E TIKA AI TE HAERE KI RUNGA TETAHI WHENUA. Ki te Kooti Whenua Maori.

Ko matou ko nga tangata kua tuhi nei i o matou ingoa ki rara iho nei ka tono atu ki te Kooti kia tukua he mana ki a kai ruri kia haere ia ki runga ki te Whenua, ko te ingoa, ruri ai. He mea tuhi i te o nga ra o , 189.

Na.

AHUA NAMA 39, HUARAHĪ WHAKAHAERE 73.—RAIHANA KI TE KAIWHAKAHAERE.

I ROTO I TE KOOTI WHENUA MAORI O NIU TIRENI.

Ki a o.

HE pukapuka whakamana tenei i a koe kia tu i te aroaro o te Kooti hei kai-whakahaere i tetahi mea, mahi ranei e hiahia ai tetahi tangata e whai take ana ki taua mea, kia tu koe kia awhina ranei koe i a ia, i raro i nga tikanga o tekiona 65 o "Te Ture Kooti Whenua Maori, 1886."

I tukua i raro i toku ringa i tenei te o nga ra o , 189.

Tumuaki.

KIA MARAMA TE TITIRO KI TENEI.—Ka mutu te mana o tenei raihana a te 31 o nga ra o Tihema, 189. He mea kia kore ai he whakaroa me tuku nga tono raihana hou ki te Tumuaiki i Poneke i mua mai o te 30 o nga ra o Noema.

AHUA NAMA 41, HUARAHĪ WHAKAHAERE 85.—AHUA, MO TE KUPU KI TUTURU.

I ROTO I TE KOOTI WHENUA MAORI, NIU TIRENI.

Ko ahau ko o , e ki tuturu ana i runga i te ngakau marire me te ngakau pono ko te tono ki te Tumuaiki o te Kooti Whenua Maori, mo tetahi uiuinga i raro i nga tikanga o "Te Ture Whakatikatika, 1889, i nga Ture Kooti Whenua Maori," e piri nei ki tenei, a e tohungia ana ki te reta A, na toku ringa tonu i tuhi toku ingoa [taku tohu *ranei*] ki taua tono, ko nga korero o taua tono e pa ana ki aku mahi ake, e tika ana e pono katoa ana, a ko nga korero o taua tono e pa ana ki nga mahi a era atu tangata, ki taku mahara tuturu e tika ana e pono ana.

Na ka whakapuaki ahau i tenei kupu tuturu i runga i taku mahara e pono ana taua kupu, i runga hoki i te mana o tetahi Ture a te Paremete o Niu Tireni e huaina ana ko "Te Ture mo nga Kaiwhakawa, 1882."

I whakapuakina ki i tenei te o nga ra o , i te kotahi mano e waru rau e ki toku aroaro.

Kaiwhakawa.

Roia *ranei*.

RARANGI MONI.

RARANGI UTU KI NGA KAI-WHAAKI KORERO.

E kore e tino rite te utu ki nga wahine whaaki korero ki to nga tane engari ka iti iho.

Ka whakaaetia kia utua te ekeka mai o nga kai-whaaki korero i runga i te kooti, i te reriwe, i te tima ranei mehemea i mamao atu i te toru maero o ratou kainga i te kainga i tu ai te Kooti, erangi e koro e utua te hokinga atu. Mehemea e eke mai ana i te tima i te reriwe ranei, ko nga kai-mahi ka utua mo te nohoanga i te hekene, a ko era atu kai-whaaki korero ka utua mo te nohoanga i te kei o te tima, i nga kareti papai hoki o te reriwe. Ki te kore he tima, he kooti he reriwe ranei hei ekeka mai ma nga kai-whaaki korero, ka whakaaetia kia utua ki a ratou nga moni e iwa kapa mo te maero, mo te ahunga mai anake.

Ka whakaaetia ano hoki kia utua ki nga kai-whaaki korero nga moni e toru hereni, mo ia po i ngaro atu ai ratou i o ratou kainga, haunga ano ia nga po i moe ai ratou i runga tima i waho i te moana, e kore era e utua.

OATI O TE KAIWHAAKI KORERO.

Ko nga korero ka korerotia e koe inaianei mo nga putake e whakahaeretia nei ki te aroaro o tenei Kooti hei te pono, hei te pono katoa, hei te pono anake—a ma te Atua koe e awhina.

KII PONO.

E ki pono ana ahau, ko aku korero ka korero nei mo nga putake e whakahaeretia nei ki te aroaro o tenei Kooti he pono, he pono katoa, he pono anake.